

Enheten för inspektionsjuridik mitt och öst
Julia Boija, 010-730 98 77
arbetsmiljoverket@av.se

Arbetsmarknadsdepartementet
a.remissvar@regeringskansliet.se

Remissyttrande avseende betänkandet *Arbetsrätten under krig och krigsfara (SOU 2023:79)*

Sammanfattning

Arbetsmiljöverket har beretts möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet *Arbetsrätten under krig och krigsfara (SOU 2023:79)*. Arbetsmiljöverkets remissvar utgår huvudsakligen från myndighetens uppdrag som tillsynsmyndighet enligt arbetsmiljö- och arbetstidslagstiftningen.

Arbetsmiljöverket ställer sig i allt väsentligt positivt till de överväganden som görs i betänkandet och utvecklar nedan sina synpunkter och ställningstaganden beträffande vissa av förslagen och bedömningarna. Arbetsmiljöverket har i övrigt inga invändningar.

Sammanfattningsvis förs följande synpunkter och ställningstaganden fram i yttrandet.

- Arbetsmiljöverket instämmer i utredningens bedömning att bestämmelsen i 14 a § första stycket arbetsmiljöförordningen (1977:1166) är tillräcklig för att säkerställa att hänsyn tas till totalförsvarets intressen vid tillämpningen av 2 och 3 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160).
- Arbetsmiljöverket tillstyrker utredningens förslag att föreskriften i 14 a § första stycket arbetsmiljöförordningen, innebärande att arbetsgivare själva får göra avsteg från 5 kap. 2 och 3 §§ arbetsmiljölagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, ska upphävas.
- Arbetsmiljöverket instämmer i utredningens bedömning som innebär att det inte bör göras några anpassningar av arbetsmiljölagens bestämmelser om skyddsombudens arbete eller användandet av skyddsombudsstopp under krig, krigsfara eller extraordinära förhållanden.

- Arbetsmiljöverket tillstyrker utredningens förslag att bemyndigandena för regeringen i arbetsmiljölagen respektive arbetstidslagen (1982:673), att under krig, krigsfara och extraordinära förhållanden meddela särskilda föreskrifter som avviker från de båda lagarna, ska skiljas från motsvarande bemyndiganden som gäller under normala förhållanden.

Arbetsmiljöverket tillstyrker även förslagen om att föreskrifter om sådana anpassningar av arbetsmiljö- och arbetstidslagen som behövs för att tillgodose totalförsvarets behov under krig, krigsfara och extraordinära förhållanden ska underställas riksdagens prövning.

- Arbetsmiljöverket har inga invändningar mot utredningens bedömningar som innebär att möjligheten att med stöd av 4 § arbetstidsförordningen (1982:901) låta den ordinarie arbetstiden uppgå till 60 timmar per vecka, eller att begränsa arbetstagares rätt till veckovila till 24 timmar under varje period om sju dagar, bör lämnas oförändrad.
- Arbetsmiljöverket tillstyrker utredningens förslag att arbetstidslagens regler om mertid inte ska tillämpas under krig, krigsfara och extraordinära förhållanden. Arbetsmiljöverket tillstyrker även förslaget att lydelsen i 4 § andra stycket arbetstidsförordningen ska justeras så att den överensstämmer med hur andra beredskapsbestämmelser formuleras. Arbetsmiljöverket lämnar dock vissa synpunkter avseende författningsförslaget till 4 § arbetstidsförordningen.

Arbetsmiljöverkets synpunkter och ställningstaganden

Avsnitt 13.4.1

Arbetsmiljöverket instämmer i utredningens bedömning att det under krig, krigsfara och extraordinära förhållanden kan behöva göras avvägningar mellan kravet på god arbetsmiljö och totalförsvarets behov vid tillämpningen av 2 kap. 1 § arbetsmiljölagen. Arbetsmiljöverket instämmer vidare i utredningens bedömning att bestämmelsen i 14 a § första stycket arbetsmiljöförordningen är tillräcklig för att säkerställa att hänsyn tas till totalförsvarets intressen vid tillämpningen av 2 kap. arbetsmiljölagen – och i förlängningen därmed även 3 kap. arbetsmiljölagen.

Avsnitt 13.4.2 och 13.5

Arbetsmiljöverket tillstyrker utredningens förslag att föreskriften i 14 a § första stycket arbetsmiljöförordningen, innebärande att arbetsgivare själva får göra

avsteg från föreskrifter som har meddelats med stöd av arbetsmiljölagen, ska upphävas.

Arbetsmiljöverket anser i likhet med utredningen att behovet av att kunna göra undantag från reglerna om arbetsmiljön under krig, krigsfara och extraordinära förhållanden bör kunna tillgodoses genom det nuvarande bemyndigandet i 1 kap. 5 § arbetsmiljölagen samt Arbetsmiljöverkets möjlighet att, enligt 18 § arbetsmiljöförordningen, medge undantag från föreskrifter beslutade med stöd av lagen.

Som utredningen för fram innebär den nuvarande ordningen, som möjliggör för arbetsgivare att själva kunna göra avsteg från föreskrifter som meddelats med stöd av arbetsmiljölagen, att ett alltför stort ansvar läggs på arbetsgivaren. Detta även med beaktande av att samverkan med skyddsombud ska ske innan avsteg görs och att avsteg ska rapporteras till Arbetsmiljöverket. Risk finns att den nuvarande ordningen medför att de intressen som arbetsmiljölagen och tillhörande föreskrifter ska skydda inte beaktas i tillräcklig utsträckning och att Sverige inte heller lever upp till de EU-direktiv och övriga internationella åtaganden som lagstiftningen införlivar. Arbetsmiljöverket delar därför utredningens uppfattning att den nuvarande möjligheten för arbetsgivare att själva göra avsteg från föreskrifter som meddelats med stöd av arbetsmiljölagen bör avskaffas.

Avsnitt 13.4.4

Arbetsmiljöverket instämmer i utredningens bedömning som innebär att det inte bör göras några anpassningar av arbetsmiljölagens bestämmelser om skyddsombudens arbete eller användandet av skyddsombudsstopp under krig, krigsfara eller extraordinära förhållanden. Som utredningen skriver har skyddsombuden en central roll i arbetsmiljöarbetet och det är därför angeläget att de kan fortsätta sina uppdrag under krig, krigsfara och extraordinära förhållanden.

I betänkandet redogör utredningen enbart för skyddsombudens möjlighet att, enligt 6 kap. 7 § första stycket arbetsmiljölagen, avbryta arbetet om det innebär en omedelbar och allvarlig fara för liv och hälsa. Arbetsmiljöverket vill dock framhålla att skyddsombud, enligt andra och tredje styckena i den aktuella bestämmelsen, även kan avbryta arbete som en arbetstagare utför ensam om det är påkallat ur skydds synpunkt eller om ett förbud överträds.

Avsnitt 13.4.6 och 13.5

Arbetsmiljöverket tillstyrker utredningens förslag att föreskriften i 14 a § första stycket arbetsmiljöförordningen, innebärande att avsteg får göras från bestämmelserna i 5 kap. 2 och 3 §§ arbetsmiljölagen, ska upphävas.

Arbetsmiljöverket anser att det inte är lämpligt att arbetsgivare själva ska kunna göra avsteg från arbetsmiljölagens bestämmelser om skydd för minderåriga arbetstagare. I likhet med det som sagts ovan om möjligheten för arbetsgivare att göra avsteg från Arbetsmiljöverkets föreskrifter, finns det risk att en sådan ordning leder till att viktiga skyddsintressen inte beaktas i tillräcklig utsträckning. Som utredningen skriver skulle sådana avsteg även kunna innebära avvikelser från kraven enligt bl.a. EU:s minderårigdirektiv¹ och ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete, med följderna att Sverige därigenom inte lever upp till sina internationella åtaganden. Arbetsmiljöverket delar därför utredningens uppfattning att den nuvarande möjligheten för arbetsgivare att själva göra avsteg från arbetsmiljölagens bestämmelser om skydd för minderåriga arbetstagare bör avskaffas.

På sid. 308 i betänkandet skriver utredningen att det är möjligt att det finns lätt arbete som det kan vara lämpligt för minderåriga som fyllt 13 år, eller som är *yngre än 13 år*, att utföra som inte tidigare klassificerats som sådant. Utredningen konstaterar att Arbetsmiljöverket har möjlighet att ta fram sådana regler genom arbetsmiljölagens befintliga bemyndiganden som gäller under fredstid. Med anledning av det utredningen för fram i denna del vill Arbetsmiljöverket framhålla följande.

Enligt EU:s minderårigdirektiv gäller som utgångspunkt ett förbud mot att låta barn under 13 år utföra arbete (artikel 4). Medlemsstaterna får dock föreskriva att direktivet inte ska vara tillämpligt på arbete i hushåll eller ofarliga arbeten i familjeföretag (artikel 2.2). Barn under 13 år får vidare anlitas för att uppträda inom kulturell och konstnärlig verksamhet, sportevenemang och reklamsammanhang, under förutsättning att förhandstillstånd för de enskilda fallen inhämtas hos behörig myndighet (artikel 4.2 a med hänvisning till artikel 5.1).

Sverige har nyttjat möjligheten att göra undantag från direktivet i denna del genom 5 kap. 2 § tredje och fjärde styckena arbetsmiljölagen och 12 § Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2012:3) om minderårigas arbetsmiljö. Härigenom föreskrivs att barn under 13 år får utföra arbete i form av mycket lätta och ofarliga arbetsuppgifter inom verksamheter som bedrivs av en familjemedlem utan andra anställda, eller om Arbetsmiljöverket efter ansökan

¹ Rådets direktiv 94/33/EG av den 22 juni 1994 om skydd av minderåriga i arbetslivet.

från arbetsgivaren har gett tillstånd till uppträdande och repetition inom kulturell eller konstnärlig verksamhet och vid sport- och reklamevenemang

Utifrån det ovanstående kan det konstateras att redan befintliga regler i arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets föreskrifter i allt väsentligt motsvarar direktivets bestämmelser om möjlighet till undantag avseende arbetsuppgifter för barn under 13 år. Utrymmet för Arbetsmiljöverket att föreskriva om ytterligare undantag i detta avseende bör därför vara synnerligen begränsat.

På sid. 308 i betänkandet skriver utredningen vidare att eftersom Arbetsmiljöverkets föreskrifter på området inte utesluter att det finns fler arbetsuppgifter som kan vara lämpliga för minderåriga att utföra kan även arbetsgivare göra en sådan bedömning. Arbetsmiljöverket har inga invändningar mot utredningens bedömning som sådan, men konstaterar att uttalandet skulle kunna missförstås som att det även fortsättningsvis kommer finnas en möjlighet för arbetsgivare att göra avsteg från föreskrifterna. Enligt Arbetsmiljöverket är det därför angeläget att det i den fortsatta beredningen förtydligas att det som anförs i betänkandet i denna del handlar om de bedömningar som arbetsgivare har att göra *vid sin tillämpning* av föreskrifterna.

Avsnitt 13.4.7–13.4.9 samt 14.4.7–14.4.9

Arbetsmiljöverket tillstyrker utredningens förslag i dessa delar.

Arbetsmiljöverket instämmer i bedömningen att det är lämpligt att bemyndigandena i arbetsmiljölagen och arbetstidslagen för krig, krigsfara och extraordinära förhållanden skiljs från bemyndigandena för andra förhållanden. samt att de båda bemyndigandena formuleras som motsvarande bestämmelser i annan offentligrättslig beredskapslagstiftning. Arbetsmiljöverket anser också att det är lämpligt att det förtydligas att bemyndigandena för andra förhållanden än krig, krigsfara och extraordinära förhållanden inte avser förhållandet mellan enskilda eller som annars måste meddelas i lag. Arbetsmiljöverket instämmer vidare i utredningens bedömning att det är lämpligt att det i arbetsmiljölagen och arbetstidslagen införs bestämmelser om att föreskrifter som meddelas med stöd av bemyndigandena avseende krig, krigsfara och extraordinära förhållanden ska underställas riksdagens prövning.

Avsnitt 14.4.3

Arbetsmiljöverket har inga invändningar mot utredningens bedömning i denna del. Arbetsmiljöverket delar utredningens uppfattning att en möjlighet till ökning av den ordinarie arbetstiden till högst 60 timmar per vecka ligger i linje

med arbetstidsdirektivets² krav, så länge reglerna om genomsnittlig veckoarbetstid samt dygnsvila och veckovila respekteras.

Även om utredningen således inte föreslår några ändringar i denna del vill Arbetsmiljöverket därutöver framföra följande.

Som utredningen skriver gäller möjligheten att låta den ordinarie arbetstiden uppgå till 60 timmar i veckan med de begränsningar som följer av reglerna om genomsnittlig veckoarbetstid samt dygnsvila och veckovila. Arbetsmiljöverket ser dock en risk för att det inte är tillräckligt tydligt för de som ska tillämpa dessa bestämmelser hur bestämmelserna förhåller sig till varandra. Enligt Arbetsmiljöverket bör därför behovet av ett förtydligande i detta avseende ses över i den fortsatta beredningen. Det bör här även beaktas att bestämmelserna om dygns- och veckovila är belagda med sanktionsavgift samt att bestämmelsen om genomsnittlig veckoarbetstid är direkt straffsanktionerad.

För att beredskapsbestämmelsen i 4 § första stycket arbetstidsförordningen ska kunna tillämpas krävs, utöver att riket ska ha kommit i krig, att det behövs för att tillgodose totalförsvarets behov. Enligt Arbetsmiljöverket är det angeläget att det inte råder några tveksamheter i fråga om vem som i detta avseende ansvarar för bedömningen av vad som är totalförsvarets behov. Arbetsmiljöverket ser en risk för att inte heller detta är tillräckligt tydliggjort. Arbetsmiljöverket anser därför att behovet av ett förtydligande även i detta avseende bör ses över i den fortsatta beredningen.

Avsnitt 14.4.4 och 14.5

Arbetsmiljöverket har inga invändningar mot utredningens bedömning som innebär att möjligheten att enligt 4 § första stycket arbetstidsförordningen begränsa arbetstagares rätt till veckovila till 24 timmar under varje period om sju dagar, bör lämnas oförändrad. Arbetsmiljöverket delar utredningens uppfattning att en sådan ordning ligger i linje med arbetstidsdirektivets krav. I likhet med det som förts fram ovan, under avsnitt 14.4.3, anser Arbetsmiljöverket dock att det i den fortsatta beredningen bör ses över om det finns behov av att förtydliga vem som ansvarar för bedömningen av vad som är totalförsvarets behov.

Avsnitt 1.9, 14.4.5 och 14.5

Arbetsmiljöverket tillstyrker utredningens förslag att föreskriften om mertid i 4 § första stycket arbetstidsförordningen ska ändras till att arbetstidslagens

² Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden.

regler om mertid inte ska tillämpas under krig, krigsfara och extraordinära förhållanden.

Arbetsmiljöverket anser i likhet med utredningen att det är angeläget att det klargörs att regleringen i 4 § arbetstidsförordningen omfattar även bestämmelsen om extra mertid i 10 a § arbetstidslagen. Som utredningen för fram riskerar den nuvarande ordningen, som innebär att beredskapsbestämmelsen endast är tillämplig när det behövs för att tillgodose totalförsvarets behov, att leda till att det uppstår osäkerhet om vilken tid som ska räknas som mertid. Arbetsmiljöverket ställer sig därför även positivt till att detta rekvisit tas bort.

Arbetsmiljöverket tillstyrker även förslaget att lydelsen i 4 § andra stycket arbetstidsförordningen ska justeras så att det överensstämmer med hur andra beredskapsbestämmelser formuleras. Arbetsmiljöverket vill dock tillägga följande.

Enligt den nuvarande lydelsen i 4 § andra stycket arbetstidsförordningen får regeringen förordna att bestämmelsens första stycke ska tillämpas *helt eller delvis* från den tidpunkt som regeringen bestämmer. I den nya föreslagna lydelsen för bestämmelsen i denna del har orden *helt eller delvis* tagits bort.

Arbetsmiljöverket konstaterar att det förvisso får antas rymmas inom regeringens förordnande som sådant att kunna föreskriva att bestämmelsen ska tillämpas helt eller delvis. Det kan därför tyckas överflödigt att detta uttryckligen anges i bestämmelsen. Arbetsmiljöverket noterar dock samtidigt att utredningen på sid. 336 i betänkandet skriver att bestämmelsen i denna del bör justeras så att den överensstämmer med den formulering som föreslagits för den arbetsrättsliga beredskapslagen. Enligt detta förslag ska regeringen kunna föreskriva att beredskapsbestämmelserna *helt eller delvis* ska tillämpas från den tidpunkt som regeringen bestämmer.³ För att undvika förvirring och tillämpningsproblem anser Arbetsmiljöverket att det är angeläget att detta ses över i den fortsatta beredningen.

Arbetsmiljöverket har därutöver noterat följande motstridigheter i betänkandet och förutsätter att även dessa åtgärdas i den fortsatta beredningen.

Arbetsmiljöverket konstaterar inledningsvis att i den föreslagna lydelsen för 4 § första stycket arbetstidsförordningen används rekvisitet "Om Sverige *kommer* i krig". I det föreslagna andra stycket används dock rekvisitet "Om Sverige *är* i

³ Även i författningsförslaget för den nya arbetsrättsliga beredskapslagen anges att regeringen får föreskriva att vissa bestämmelser i lagen *helt eller delvis* ska tillämpas från den tidpunkt som regeringen bestämmer, se sid. 42 i betänkandet.

krig". Arbetsmiljöverket har inte kunnat utläsa av betänkandet att det finns några skäl för denna diskrepans och anser att det är önskvärt att bestämmelsen ges en enhetlig utformning.

Under bedömningen i avsnitt 14.4.5 föreslår utredningen att mertidsbestämmelserna i 10 och 10 a §§ arbetstidslagen inte ska tillämpas *under krig, krigsfara och extraordinära förhållanden*.⁴ Även i förslaget i avsnitt 14.5 anges att föreskriften om mertid i 4 § första stycket arbetstidsförordningen ska ändras så att den föreskriver att arbetstidslagens regler om mertid inte ska tillämpas *under krig, krigsfara och extraordinära förhållanden*.⁵ På nästföljande sida skriver utredningen dock att bestämmelsen bör ändras så att det är tydligt att arbetstidslagens bestämmelser om mertid i 10 och 10 a §§ inte ska tillämpas *om riket kommer i krig eller om regeringen förordnar så*. Utredningen skriver vidare att eftersom bestämmelsen ska gälla generellt under sådana förhållanden (det vill säga oberoende av om det behövs för att tillgodose totalförsvarets behov, Arbetsmiljöverkets anm.) bör den införas i ett nytt andra stycke.⁶ I författningsförslaget på sid. 56 har föreskriften om att mertidsbestämmelserna inte ska tillämpas följaktligen flyttats ned till ett andra stycke. I det föreslagna andra stycket anges att *om Sverige är i krig* ska bestämmelserna om mertid i 10 och 10 a §§ arbetstidslagen inte tillämpas. Av det föreslagna tredje stycket framgår att *under krigsfara och extraordinära förhållanden* kan regeringen förordna att bestämmelserna i första stycket ska vara tillämpliga från den tidpunkt som regeringen bestämmer. Enligt den föreslagna lydelsen omfattar regeringens möjlighet att förordna om bestämmelsens tillämplighet under krigsfara och extraordinära förhållanden dock inte bestämmelsens andra stycke.

Utifrån det ovanstående konstaterar Arbetsmiljöverket att den nu föreslagna lydelsen i 4 § arbetstidsförordningen innebär att föreskriften om undantag från mertidsbestämmelserna endast kommer att vara tillämplig om Sverige är i krig. Under krigsfara och extraordinära förhållanden kommer undantaget över huvud taget inte att vara tillämpligt. Med beaktande av att utredningen i avsnitt 14.4.5 och 14.5 har föreslagit att undantaget ska vara tillämpligt under sådana förhållanden utgår Arbetsmiljöverket från att detta förbisetts av misstag. Utifrån de ovan beskrivna motstridigheterna i avsnitt 14.4.5 och 14.5 går det dock inte att utläsa om utredningen har avsett att föreskriften ska vara generellt tillämplig under krigsfara och extraordinära förhållanden eller om tillämpligheten ska vara beroende av att regeringen förordnar om detta i enlighet med tredje stycket i bestämmelsens föreslagna lydelse.

⁴ Se sid. 330 i betänkandet.

⁵ Se sid. 335 i betänkandet.

⁶ Se sid. 336 i betänkandet.

De som deltagit

Yttrandet har avgetts av generaldirektören Lars Löow. I den slutliga handläggningen har även chefsjuristen Eva Nilsson, enhetschefen Anna Sundén och juristen Emma Järliden Hillergren deltagit. Föredragande har varit juristen Julia Boija.

Lars Löow

Julia Boija

Kopia skickad till:
a.arm@regeringskansliet.se